

Protesten in het stadion

Lodi Voortman

Behalve een plaats om te sporten is het Olympisch Stadion ook een plek van maatschappelijk protest geweest. Eind jaren vijftig werd het onrustiger in Nederland. Voornamelijk jongeren begonnen vragen te stellen bij vastliggende patronen en gezagsverhoudingen in politiek en samenleving. Publieke protesten waren het gevolg. Ook het Olympisch Stadion is het toneel geweest van zo'n protest. Vóór de Tweede Wereldoorlog werd het stadion gebruikt om militaire parades te houden, aangezien deze altijd geliefd waren bij het publiek. Maar in de roerige jaren zestig werden de zogenaamde NAVO-taptoes gezien als 'westers militair vertoon' en een reden voor afkeur en protest.

NAVO-taptoe

Een [taptoe](#) is een militaire muziekuitvoering waarbij soms ook verschillende krijgsmachtonderdelen zich aan het publiek presenteren. De eerste taptoe van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) in Nederland werd in 1958 gehouden, midden in de Koude Oorlog. Legerorkesten uit Canada, de Verenigde Staten, Duitsland, Groot-Brittannië en Nederland presenteerden zich in Arnhem om zo 'begrip en belangstelling te wekken' voor de samenwerking van westerse mogendheden in de NAVO.

In 1961 vond de taptoe voor het eerst in het Olympisch Stadion plaats, als generale repetitie voor de versie in Arnhem. De muzikanten brachten elk jaar een bezoek aan de hoofdstad en op deze manier wilden ze iets voor de stad terugdoen. Dat stadionoptreden beviel zo goed dat het in de jaren daarop werd herhaald. Op 5 juli 1963 woonden ongeveer 15.000 bezoekers tijdens de derde Amsterdamse NAVO-taptoe de muzikale optredens bij van bijna zeshonderd deelnemers van orkesten en tamboerkorpsen uit Nederland, Denemarken, Griekenland, Noorwegen, Canada en Portugal. Ook de NAVO-band, bestaande uit trompettisten, tamboers en vlaggendragers uit elk van de vijftien NAVO-landen, was aanwezig, alsmede een Turks corps zwaarddansers in historische kostuums.

De deelname van Portugal viel echter niet bij iedereen in goede aarde. De roerige jaren zestig kondigden zich aan. Fenomenen als de wapenwedloop, de atoombom en ook koloniale regimes kwamen steeds meer ter discussie te staan. Portugal werd in de jaren zestig geleid door dictator António de Oliveira Salazar. Hij kwam vooral in opspraak vanwege zijn harde regime in de gekolonialiseerde Afrikaanse landen Angola, Mozambique en het toenmalige Portugees-Guinea (nu Guinee-Bissau). Enkele weken voor de taptoe had Portugal een besluit van de Verenigde Naties om Angola en Mozambique onafhankelijk te maken naast zich neergelegd, wat nog meer afkeer opwekte. Toen werd aangekondigd dat een Portugees muziekkorps van de Republikeinse Nationale Garde zou deelnemen aan de taptoe, ontstond er dan ook veel kritiek en werden er plannen voor een demonstratie beraamd. Bij de taptoes van eerdere jaren vonden ook demonstraties plaats, gericht op het militaire karakter van de gelegenheid en de NAVO als westers instituut, maar die haalden het qua hevigheid niet bij wat er in 1963 gebeurde.

Het protest

Het protest werd georganiseerd door het 'Comité 29 november 1962'. Dit Comité – eigenlijk meer een actiegroep - was opgericht naar aanleiding van een ander NAVO-protest op die datum in Den Haag. Behalve leden van het Comité meldden zich zo'n honderd andere mensen aan om te komen demonstreren bij het Olympisch Stadion onder het motto: 'Weet u van toeten en blazen?' Daarbij waren onder andere het Actiecomité Angola en de jongerenafdelingen van de Partij van de Arbeid (PvdA), de Pacifistische Sociale Partij (PSP) en verschillende antimilitaristische bewegingen betrokken. Doel van de demonstratie was om de aandacht te vestigen op het regime in Portugal. Actievoerder [Kees le Pair](#) was in 1963 bij dit protest aanwezig. Als een van de voormannen van het Comité zegt hij er hierop terugkijkend over: 'Het verbaasde ons hoeveel mensen er bij het protest aanwezig waren. We hadden onze leden de opdracht gegeven om medestanders te verzamelen, dus we rekenden op ongeveer twintig man. Het was duidelijk dat het er veel meer waren geworden.'

De demonstratie was strak georganiseerd en bestond uit twee delen. Enerzijds was er een deel dat zich buiten het stadion op het Stadionplein zou afspelen, anderzijds was er een demonstratie die tijdens de taptoe binnen in het stadion plaatsvond. Het was de bedoeling dat alle deelnemers zich vreedzaam zouden gedragen, dus geen geweld en provocerend gedrag tegenover politieagenten maar alleen staan of zitten met borden, spandoeken en flyers.

De mensen van de binnendemonstratie werden in verschillende groepen ingedeeld: een tunnelploeg, een veldploeg en een tribuneploeg. De tunnelploeg moest via de Marathonpoort het veld zien te bereiken en de Portugese muzikanten de weg versperren door op de grond te gaan zitten. Zodra deze groep het veld had bereikt zochten ze contact met de veldploeg, die vanuit de tribunes over hekken zou klimmen om ook op het veld te arriveren. Als laatste groep hield de tribuneploeg allerlei spandoeken en borden met leuzen omhoog die tevens door alle demonstranten werden gescandeerd. Het doel was niet om de Portugezen helemaal tot stilstand te brengen, maar voornamelijk om de weg te versperren en aandacht van hun optreden af te leiden.

Escalatie

Gijsbert van Hall, de burgemeester van Amsterdam – die het tijdens de roerige jaren zestig nog vaker moeilijk zou krijgen - was op de hoogte dat er iets zou gaan gebeuren tijdens de taptoe. Om die reden had hij demonstraties verboden en extra veel politieagenten ingeschakeld om de boel in de gaten te houden. De politie had opdracht gekregen om zich soepel op te stellen en niet te hardhandig op te treden. Dit verliep echter niet volgens plan. Op het moment dat het Portugese orkest vanuit de Marathonpoort het veld opmarcheerde begon de demonstratie. De demonstranten renden achter het orkest aan het veld op en agenten renden op hun beurt de demonstranten achterna. De betogers hielden bij deze demonstratie de afgesproken pacifistische houding aan door op het veld te gaan zitten en de Portugezen de weg te versperren. Als aangewezen perswoordvoerder zag Kees le Pair het vanaf de tribune aan: 'Het protest verliep eigenlijk precies volgens plan. Elke demonstrant werd door twee agenten van het veld afgedragen. Ieder had als opdracht zich hier niet tegen te verzetten, waardoor het soepel verliep totdat iedereen uit het zicht van de toeschouwers was.' Daarna veranderde echter de vreedzame sfeer en sloegen de agenten er met hun gummiknuppels op los. De demonstranten werden allemaal het Stadionplein opgedreven. Een aantal van hen ging van de weeromstuit toch terugvechten, velen werden gearresteerd en opgepakt en een enkeling moest zelfs naar het ziekenhuis.

De rellen kregen een flink staartje. De kranten spraken schande van het 'brute geweld' en achttien Amsterdamse predikanten spraken hun afkeer erover uit. De PSP stelde Kamervragen en jongeren stuurden een open brief naar het PvdA-bestuur. In een onderzoek achteraf gaf de politie toe dat men de wapenstok had gebruikt, omdat de demonstranten zich 'op militaire wijze' hadden georganiseerd en de zaak dreigde te escaleren – hetgeen daarop ook gebeurde.

Onderwijl maakten veel brieven-schrijvers van de gelegenheid gebruik om hun afkeer te laten blijken van 'het muzikale drilgebeuren' dat de taptoe volgens hen was. Toch vond er het jaar daarop gewoon weer een taptoe in het stadion plaats. Er was politie, er werd gedemonstreerd, maar incidenten vonden er niet plaats. Maar het publiek had afgehaakt: van de 60.000 zitplaatsen waren er nog geen vijfduizend bezet. In 1966 toog een groepje provo's uit Amsterdam daarom maar naar Arnhem om daar tegen de taptoe te protesteren door knikkers naar de militairen te gooien.

Mogelijk beeldmateriaal

Foto's uit kranten:

- [Foto van demonstranten met borden](#)
- [Foto van oppakken demonstrant door agenten:](#)
- [Enkele foto's van de deelnemers van de taptoe in Arnhem](#)
- [Foto van de Portugese Republikeinse Garde](#)

Beeld en geluid:

- [Polygoon journaal van NAVO-taptoe in Arnhem 1960](#)
 - [Polygoon journaal van NAVO-taptoe in Arnhem 1963](#)
- Deze staat waarschijnlijk ook op [YouTube](#).

Geheugen van Nederland:

- Foto's van de generale repetitie van de NAVO-taptoe in Arnhem 1963
[1](#) - [2](#) - [3](#) - [4](#) - [5](#) - [6](#)
- [Affiche van NAVO-taptoe Arnhem 1959](#)

[Zakje met verpakte suiker van tijdens de taptoes in 1963](#)

